

HELYI KONFLIKTUSOK BUDAPEST SZUBURBÁN ZÓNÁJÁBAN

KONDOR ATTILA

LOCAL CONFLICTS IN THE SUBURBAN ZONE OF BUDAPEST

Abstract

This paper focuses on a description of the most important, territorially relevant local conflicts around Budapest and an analysis of the role of the nation state and the law. Based on quantitative and qualitative methods (e.g. interviews and content analysis), a total of 686 relevant conflicts were identified in twelve settlements around Budapest. One third of the cases are environment-related, suggesting a particularly adverse impact of (sub)urbanisation on the natural environment. Beyond the descriptive assessment the study highlights that number, types, and intensities of conflicts refer to the key role of power, law, and regulation. Private landed property has a relevant spatial legacy around Budapest, and after 1990, the neoliberal state has promoted the extreme expansion of private property, intensifying urban sprawl and the deteriorating natural environment. The situation has been worsened by greenfield investments of capital and implicitly recognized illegal construction. The deliberately passive behavior of the state encourages the circumvention of the law, which has become a virtue in postsocialist legal cultures, and it seems to be an additional element contributing to the exacerbation of uneven geographical development in the suburban zone of Budapest.

Keywords: local conflicts, suburbanisation, state and law, neoliberalism, postsocialism

Bevezetés

A nagyvárosok környéke mindenütt számos konfliktus színtere. A rurális térségekből történő bevándorlás, a lakossági és gazdasági szuburbanizáció, a szűkös erőforrásokért folytatott küzdelem, az infrastrukturális és intézményi hiányokból adódó feszültségek még a szuburbán fejlődés hosszabb történelmi tapasztalatai esetén is súlyos terhet jelentenek a lakosság és a környezet számára. Az 1970-es évek végétől Észak-Amerikában, majd Nyugat-Európában is számos kutatás vizsgálta a szuburbanizáció folyamatainak, valamint a város-vidék peremzóna átalakulásának a mezőgazdaságra, a területhasználatra, a környezetre és a társadalomra vonatkozó hatásait, konfliktusait és ezek településföldrajzi következményeit (BERRY, D. 1978; LAPPING, M. B.–LEUTWILER, N. L. 1987; LISANSKY, J.–Clark, G. 1987; MUSTERD, S. et al. 1991). Bár a szuburbanizációs folyamatok Közép- és Kelet-Európában csak a szocializmus összeomlása után gyorsultak fel és teljesedtek ki. Térségünk nagyvárosi régiói, így Budapest és környéke is gyorsan megtapasztalták a társadalmi és gazdasági átalakulás előnyeit és árnyoldalait: az agglomerációs (szuburbán) területek gazdasági szempontból a fejlődés nyerteseiként kerültek ki a folyamatból (EGEDY T. et al. 2009), de a városok szétterülésének kedvezőtlen hatásai mindmáig rányomják bélyegüket a szuburbia településkörnyezetére (BELUSZKY P. 1999; STANILOV, K.–SÝKORA, L. 2014). A főváros körüli agglomerációban, illetve attól távolabb is a társadalmi, környezeti, gazdasági és infrastrukturális konfliktusok egy része hosszú évtizedekre nyúlik vissza (PREISICH G. 1968; BERKOVITS GY. 1976), de 1990 után új ellentétek is kialakultak (DÖVÉNYI Z. et al. 1998; VÁRADI M. M. 1999; CSURGÓ B. 2013; KOC SIS J. B. 2015).

A helyi konfliktusok jelentős hányada kimondottan térbeli jelentőségű és jól meghatározható, a küzdelem egyes területhasználatok között, vagy közvetlenül területekért (pl. beruházási területek) zajlik. Tartalomlemezési módszerrel először JANELLE, D. G.–MILLWARD, H.

A. (1976) elemezte az ilyen típusú ügyeket a kanadai London példáján, majd ezt követően számos nagyvárosra, nagyvárosi régióra, városkörnyékre folytattak konfliktuselemzést (LEY, D. – MERCER, J. 1980; MEYER, W. B. – BROWN, M. 1989; HUMPHREYS, J. S. – WALMSLEY, D. J. 1991; DRUNK, A. et al. 2011; ONOSE, D. et al. 2011; DARLY, S. – TORRE, A. 2013; DEL ROMERO RENAULT, L. 2014). A konfliktusok vizsgálata az utóbbi másfél évtizedben helyet kapott a hazai várostérségek (pl. budapesti, kecskeméti agglomeráció) társadalomföldrajzi, településszociológiai kutatásaiban egyaránt (pl. CSATÁRI B. et al. 2002; VÁRADI Zs. 2012; SCHUCHMANN J. 2013). Ezen ügyek sokat elárulnak egy várostérség belső szerkezetéről, a társadalom területhasználatáról, de végső soron az állam és a jog, a hatalom és a szabályozás téralakító tevékenységéről is.

A várostérségek átalakulását vizsgálva az egyedi sajátosságok analizálásának szükségességét az utóbbi években egyre többen felvetették, illetve az elemzések arra utalnak, hogy a poszt szocialista átalakulás fő jellemzőinek feltárása és megértése mikroszintű kutatások nélkül töredékes marad (GOLUBCHIKOV, O. – PHELPS, N. A. 2011; GRUBBAUER, M. 2012; GOLUBCHIKOV, O. et al. 2014; GYURIS F. 2015). Erre a szükségszerűsége is tekintettel jelen tanulmány célja a legfontosabb területi vonatkozású helyi konfliktusok azonosítása Budapest környékén és az ezek hátterében rejlő okok elemzése. Mivel a térbeli szempontból lényeges konfliktusok különböző szereplők és érdekek összeütközéseinek tekinthetők, ezért azonosításuk – szemben a hivatkozott korábbi munkák többségével – nem elsősorban az agglomeráció területi mintázata, a konfliktusos területek ábrázolása miatt fontos. A feltárt ügyek sokat elárulnak a központi hatalomnak és a jogi szabályozásnak az urbanizációban, végső soron a tértermelésben és az egyenlőtlen területi fejlődésben játszott szerepéről (TIMÁR J. 2006, 2010; GYURIS F. 2015). A küzdőtér az állam által meghatározott, mégpedig a jogszabályok megalkotása és a jogrendszer működtetése – pl. végrehajtás, igazságszolgáltatás – révén. A szabályozás jellemzőinek megértését álláspontom szerint nagyban elősegíti a tulajdon intézményének, a tulajdonjog elemeinek, és mindezek tórfórmáló hatásának magyar viszonyokra alkalmazott értelmezése a nemzetközi szakirodalmi előzményekre (PLOTKIN, S. 1987; BLOMLEY, N. 2013), valamint az empirikus kutatás eredményeire építve. Reményeim szerint ez az írás egyszerre járulhat hozzá a neoliberalizációs folyamatok nagyvárosi térre gyakorolt hatásának elemzéséhez, a poszt szocialista várostérségek peremterületi dinamikájának bemutatásához, illetve az ezekhez sok tekintetben hasonló, de azoktól mégis különböző Budapest körüli szuburbán zóna átalakulásának jobb megértéséhez.

Fogalmi alapok és szakirodalmi előzmények

A konfliktus fogalmának sokféle értelmezése létezik. Az egyes definíciók közös eleme a két vagy több szereplő közötti ellentét, amely mögött eltérő, egymással összeegyeztethetetlen érdekek, érzelmek, szándékok, igények húzódnak meg. Az ellentétek időnként ellenséges interakciókban fejeződnak ki annak érdekében, hogy a szereplők előnyösebb pozíciókat érjenek el (BOULDING, K. 1962; CSEH-SZOMBATHY L. 1995; VÁRADI Zs. 2012). Bár sok esetben nehéz meghatározni azt, hogy „mennyiben területi ügy egy adott probléma” (NEMES NAGY J. 2009, p. 71.); vannak olyan konfliktusok, amelyekben a földrajzi térbeliségnek kiemelt jelentősége van. Jelen kutatás ezekre az ügyekre összpontosít.

Különbséget tehetünk nagyobb térségek közötti, területi vagy regionális, illetve leginkább településeken belüli, helyi konfliktusok közt. Előzőek esetében általában két nagyobb entitás (államok, régiók) közötti összeütközésekről vagy vitákról, illetve bizonyos ügyek (pl. közlekedés, környezetszennyezés) miatti „intézményesült” ügyekről van szó. A második

csoportba tartozó konfliktusok kisléptékű, gyakran nem mediatisált, sokszor csak a helyi társadalom számára ismert problémákat, kimondottan települési vagy az alatti szinten előforduló ügyeket jelentenek, amelyek egy része területileg is értelmezhető. Utóbbiak közé tartoznak a földrajzi elhelyezkedés, helyzet és a területhasználat miatt kialakuló, valamint a részben ezeken alapuló, adott területek feletti hatalmi küzdelemből fakadó, gyakorlatilag a területhasználat és a fekvés feletti ellenőrzés jogáért folyó esetek is.

Az 1970-es évek elejétől kezdődően a helyi konfliktusok vizsgálata a területi tervezés, valamint a településföldrajz területén nagy jelentőségre tett szert, leggyakrabban városon belüli, vagy nagyvárosok környéki (várostérségi) kutatások esetén (DRUNK, A. et al. 2011; DARLY, S. – TORRE, A. 2013). JANELLE, D. G. – MILLWARD, H. A. említett, a kanadai London várostérségének szerkezetére, tagolódására vonatkozó úttörő jelentőségű munkája (1976) szerint a földrajzi elhelyezkedésből fakadó konfliktusok megkülönböztető jegye, hogy kimondottan a térhez (jellemzően bizonyos helyhez vagy földrajzi fekvéshez) kötődnek a megjelenés vagy a diskurzus során. Ide sorolhatók azok az ügyek is, amelyek a különböző települési terek („kellemes és kellemetlen helyek”, pl. parkok, ipari területek, közlekedési útvonalak), vagy az emberi szükségletek és az ezek kielégítését szolgáló források (pl. intézmények, rekreációs helyek, bevásárlóközpontok stb.) településen belüli egyenlőtlen földrajzi eloszlásából fakadnak. Emellett a lakosság igényeinek kielégítését településen belül szabályozni, kontrollálni igyekvő jogi-adminisztratív határok is konfliktusforrások lehetnek (pl. orvosi körzethatárokról szóló viták). A szakirodalom a területi szempontból meghatározó konfliktusok közé sorolja a területhasználatból, bizonyos területek, erőforrások használatának, kiaknázásának – pl. mezőgazdasági művelés, bányászat stb. – egyesek számára kedvező, mások számára kedvezőtlen társadalmi, gazdasági, környezeti, egészségügyi stb. hatásaiból származó ügyeket is (DRUNK, A. et al. 2011; ONOSE, D. et al. 2011). Mivel a helyzetből és a területhasználatból fakadó konfliktusok mennyisége és intenzitása különböző módszerekkel (pl. újságok tartalomelemzésével) mérhető, jelentkezési helyük térképen ábrázolható, segítséget nyújtanak például egy várostérség városökológiai szerkezetének megrajzolásához (JANELLE, D. G. – MILLWARD, H. A. 1976; JANELLE, D. G. 1977), illetve azonosíthatók a városok leginkább terhelt területei (HUMPHREYS, J. S. – WALMSLEY, D. J. 1991; DEL ROMERO RENAU, L. 2014). A konfliktusok ábrázolása, tipizálása, valamint az egymással összeegyeztethetetlen területhasználat már bekövetkezett vagy várható hatásainak elemzése a várostervezés és fejlesztés számára is hasznos ismereteket közöl (ONOSE, D. A. et al. 2011; TORRE, A. et al. 2015).

Egyes egyének, társadalmi csoportok számára kedvezőtlen, már megvalósult vagy csak tervezett területhasználat (angol nyelvű irodalomban a *locally unwanted landuse* széles körben elterjedt rövidítésével: LULU) gyakran vezet nyílt társadalmi ellenálláshoz (szintén az angol nyelvű irodalomban a *not in my backyard* kifejezés rövidítésével: NIMBY) (LAKE, R. W. 1993; SCHIVELY, C. 2007; SZÁNTÓ R. 2008; DEL ROMERO RENAU, L. 2014; BURUZS A. 2015). Alapjuk sokszor egy adott területért, annak hasznaiért, vagy adott társadalmi csoportok által hozzáférhető hasznok vélt vagy valós csökkentésének elkerüléséért folyó küzdelem (pl. szennyezőforrások létrejöttének megakadályozásáért, erdők, parkok, és vízfelületek használati jogáért folyó csatározások, intézményi körzethatárok megváltoztatásából adódó konfliktusok stb.). Az ilyen ügyek térbeli nézőpontjainak vizsgálata nemcsak a területhasználati, elhelyezkedési konfliktusok keletkezését az osztályharc logikájában értelmező kutatások szintjén tűnik fel, hanem elfogadottá vált a hatalom, a szabályozás és ezek területi hatásainak vizsgálatában is (DEL ROMERO RENAU, L. 2014). Többen, köztük PLOTKIN, S. (1987) felhívják a figyelmet arra, hogy a szabályozás (pl. a településrendezési tervezés) alapvető jelentőségű, mert végső soron ott áll minden területhasználati viszály mögött. Ebben az általam is elfogadott komplex megközelítésben a területileg meghatá-

rozó helyi konfliktusok olyan indikátorok, amelyek segítségével fontos következtetések vonhatók le az állam tulajdonhoz és szabályozáshoz fűződő viszonyról, végső soron a társadalmi tér folyamatos alakulásának mechanizmusáról.

Kutatási terület és módszertan

A vizsgálat elsősorban a KSH, majd a 2005-ös agglomerációs törvény (2005. évi LXIV. törvény) által lehatárolt budapesti agglomeráció Budapesten kívüli településeire összpontosított. Tekintettel arra az elfogadott álláspontra, miszerint Budapest hatása az elemzés tárgyától (pl. ingázás, lakossági és gazdasági szuburbanizáció stb.) függően különböző mértékben túlterjed az agglomeráción (KOVÁCS Z. et al. 2005, 2015; TÓTH G.–SCHUCHMANN P. 2010; SZABÓ T. et al. 2011; KESERŰ, I. 2013) és így a várostérség nagyobb területet ölel fel, a kutatást kiterjesztettem az agglomeráción túlra is. A térség egészének tanulmányozását követően 12 kiválasztott falu és város témánk szempontjából fontos helyi konfliktusait gyűjtöttem össze és elemeztem, ebből 10 (Budakalász, Csomád, Dunakeszi, Fót, Órbottyán, Pilisszentkereszt, Pomáz, Sósokút, Tárnok, Törökbalint) tartozik az agglomerációhoz, kettő (Martonvásár, Piliscsév) ezen kívül található. A mintaterületek kiválasztásánál arra törekedtem, hogy községek és városok, fővároshoz közeli és távoli, valamint eltérő természetföldrajzi adottságú települések egyaránt szerepeljenek a felmérésben. Arra is ügyeltem, hogy ne legyen olyan egyedi és közismerten súlyos konfliktusforrás (pl. nemzetközi repülőtér, autóversenypálya stb.) a kiválasztott településeken, ami az eredményeket várhatóan torzíthatja (1. ábra).

1. ábra A vizsgált települések
(szerk. KONDOR A.)
Figure 1 Settlements investigated in the
research (ed. by KONDOR, A.)

A vizsgálatokhoz kvalitatív és kvantitatív módszerek egyaránt szükségesek voltak (1. táblázat). A kutatás első fázisában a szakirodalomban fellelhető tartalomelemzések, a budapesti agglomerációra és környezetére vonatkozó elemzések és tervezési dokumentumok (elsősorban területfejlesztési és rendezési tervek) feldolgozása alapján gyűjtöttem az ügyeket, amelyeket 12 félig strukturált szakértői interjú segítségével tipizáltam. Ezen a szinten elsősorban olyan, a társadalom szélesebb rétegei számára ismert ügycsoportokat lehetett azonosítani, amelyek mögött általában az egyedi esetek összesített tapasztalatai állnak. Ezt követően a vizsgált települések helyi konfliktusait tártam fel tartalomelemzés és 12 települési mélyinterjú segítségével, ami konkrét, közügyvé váló ellentétek feltárására volt alkalmas. Az állam és a magántulajdon szerepének értelmezéséhez egyebek mellett telephelyfejlesztések támogatási adatait, illetve illegális építkezések ügyében hozott határozatok tartalmát is elemeztem.

1. táblázat – Table 1

A kutatás során alkalmazott módszertani eszközök (szerk. KONDOR A.)
Main methods of the research (ed. by KONDOR, A.)

Kvalitatív módszerek	Szakirodalmi elemzések Dokumentumelemzések (pl. területi és ágazati fejlesztési tervek elemzése) 12 db félig strukturált szakértői interjú – területrendezési tervek készítőivel – területfejlesztési, környezet- és természetvédelmi, társadalomtudományi, gazdasági szakemberekkel – gazdálkodókkal – hatóság képviselőivel 12 db települési mélyinterjú – polgármesterekkel – főépítészekkel – civilekkel
Kvantitatív módszerek	12 település képviselő-testületi jegyzőkönyveinek (2013–2015) tartalomelemzése Helyi újságok és bizottsági ülések jegyzőkönyveinek tartalomelemzése kontroll céljából Gazdaságfejlesztési támogatások adatainak elemzése Illegális építkezések eljárási anyagainak tartalomelemzése

A tartalomelemzéshez a helyi önkormányzatok képviselő-testületeinek 2013–2015 közötti jegyzőkönyveit, és – kontrollként – az elérhető bizottsági jegyzőkönyveket vagy a helyi újságok 2013–2015 közötti lapszámait használtam fel. A módszer hátránya, hogy a jegyzőkönyvek torzíthatnak, bizonyos ügyeket felnagyítanak, mások elsikkadnak, valamint a tartalomelemzés csak azokat az eseteket hozza felszínre, amelyek valamilyen szinten közüggé váltak. Mindemellett a helyi újságok és a bizottsági jegyzőkönyvek alapján végzett ellenőrzés nyomán kijelenthető, hogy a testületi jegyzőkönyvek a közösség számára legfontosabb helyi konfliktusok csaknem teljes körét tartalmazzák. Megfigyelhető, hogy ha a testületi üléseken el is sikkadnak egyes fontos ügyek, azok az évi rendszeres közmeghallgatásokon rendre előkerülnek. Fontos kiemelni, hogy három esztendő elegendőnek bizonyult a vizsgálathoz, mivel a feltárt új esetek száma évről évre gyorsan csökkent. A területi szempontból fontos helyi konfliktusok 80%-át már az első évben (2013)

azonosítottam, ez egybevágh más kutatásokkal (pl. DRUNK, A. et al. 2011). Megjegyzendő, hogy a vizsgált időszak két önkormányzati ciklust érintett, így különböző összetételű és politikailag nem teljesen egynemű területek anyagait tanulmányozhattam, ami javította az eredményeket. Az egyes ügyek intenzitását is mértem úgy, hogy a konfliktusokról szóló jegyzőkönyvi részeket leütésszámát összeadtam, ezáltal az intenzitás a jegyzőkönyvek formai különbségeitől függetlenül települések között is összehasonlíthatóvá vált.

A konfliktustípusok gyakorisága és intenzitása a Budapest környéki szuburbán településeken

A tartalomlemezés alapján a 12 településen összesen 686 releváns helyi konfliktust azonosítottam, ami a jegyzőkönyvekben összesen több mint 2,6 millió leütést jelentett. Ezeket az eredmények kezelésének és interpretációjának megkönnyítése végett a szakirodalom és az interjúk tapasztalatainak alapulvételével tárgy szerint kialakított konfliktustípusokba soroltam, amelyek a következők: (a) *környezettel kapcsolatos*, (b) *közlekedési*, (c) *egyéb infrastruktúrális*, (d) *társadalmi és gazdasági*, (e) *településen belüli térszerkezettel, helyekkel kapcsolatos rendezési és fejlesztési*, (f) *helyi intézményekkel kapcsolatos, területi jelentőségű* és (g) *közvetlenül a szabályozásból és annak végrehajtásából fakadó* ügyek. Természetesen a csoportosítás számos eleme vitatható (pl. egyaránt a közlekedési konfliktusok közé soroltam az alap-infrastruktúrával, valamint magával a forgalommal és annak szervezésével foglalkozó eseteket), de ehhez hasonló tipizálások a szakirodalomban is fellelhetők és egyes típusoknak (pl. a környezeti, közlekedési, társadalmi konfliktusok) gazdag önálló irodalmi bázisa van.

Már a dokumentumelemzések és a szakértői interjúk is rávilágítottak arra, hogy a legösszetettebb konfliktustípus a környezettel és a természettel, annak károsításával kapcsolatos esetek köre (2. táblázat). A sokszor teljesen különböző földrajzi és ökológiai jellemzőkkel bíró kistájakon, azok határán fekvő települések esetében számos környezeti probléma előfordul (VICZIÁN I. 2015). Mindezt alátámasztotta a települési tartalomlemezés; a konfliktusok csaknem harmada, 31%-a környezeti ügy mentén alakult ki, ezek intenzitása csaknem 28%-os volt. A gyors és részben tervezetlen szuburbanizáció miatt markánsan jelentkeznek a közlekedési és az infrastruktúrát érintő konfliktustípusokba tartozó viszályok is (SZABÓ Sz. 2008; VÁRADI ZS. 2012). Az eredmények alapján a konfliktusok negyede, 24%-a közlekedési jellegű volt, ez utóbbiba beleértve a közúti, kerékpáros és gyalogos közlekedés alap-infrastruktúráját, magát a közlekedésszervezést, a dugókat és a parkolási gondokat is. Fontos kiemelni, hogy a közlekedéssel kapcsolatos esetek intenzitása alig marad el a környezetiektől (27,8%), ez arra utal, hogy ezek valamivel nagyobb vitát generálnak a területekben. Egyéb infrastruktúrális ügyek (pl. közművesítés, közvilágítás) az összes konfliktus 8,6%-át teszik ki, de az intenzitásuk aránya (9,3%) magasabb az elemszámukhoz képest. A társadalmi és gazdasági konfliktusok köre szintén meglehetősen sokrétű, első sorban a nagyszámú bevándorló és a gazdasági szuburbanizáció miatt jelentős ellentétek feszülnek települések között és a településeken belül is (CSURGÓ B. 2013). Arányuk 10,5%, leggyakoribbak az egyes településrészek társadalmi csoportjai közötti viszályok, illetve azok a bűncselekmények, amelyek megjelenése és a térszerkezet között ok-okozati viszony van (pl. pincefeltörések, orgazdaság a zártkertekben, kábítószerelés a szegregált területeken). Ezek az ügyek elemszámukhoz képest kevésbé intenzíven jelentkeznek (intenzitásuk 7,9%). Itt érdemes említeni az intézmények területi vonatkozású konfliktusait is (4,8%), amelyeket külön típusba soroltam. Ezek közé tartozik pl. a szuburbanizáció által érintett településrészek óvoda- és iskolakapacitásának szűkössége, az elégtelen infrastruktúra (pl.

konténer-óvodák egyes, gyors népességnövekedésű településrészekben, valamint a körzeti orvosi körzethatárok változtatása a népesség súlyának átrendeződése miatt).

Míg az eddig említett konfliktustípusok elsősorban helyzeti, területhasználati és hozzáférsi konfliktust jelentenek, némileg más jellegűek a közvetlenül az egyes települési térrészek (pl. településközpontok, épületek, emlékművek, közterületek) körül kialakuló fejlesztési, rendezési, településszerkezeti jellegű problémák, valamint a települések közötti konfliktusok, amelyek az ügyek 13,4%-át adják. Ezen csoport elemeinek összevonását a településrendezéshez és -fejlesztéshez, valamint a település területéhez való szoros kapcsolat indokolta. Az országos és helyi szabályozás körül bonyolódó és a szabályok végrehajtásából fakadó ügyek az összes eset 7,3%-át teszik ki (pl. szabályozási tervek módosítása, HÉSZ-módosítások, belterületbe vonások). Utóbbi két csoport esetei tehát legtöbbször egyes érdekcsoportok konkrét területekért folyó küzdelméből fakadnak, amiben már közvetlen szerepet játszik a mindenkori állam és a helyi hatalom. A szabályozással kapcsolatos küzdelem eredménye későbbi területhasználati ellentétek, így gazdasági, társadalmi, infrastrukturális és környezeti konfliktusok forrásává válik, így a leíró jellegű elemzésen túl a feltárt esetek ok-okozati viszonyának és dinamikájának vizsgálata érdekében a későbbiekben kitüntetett figyelmet kap az állami és helyi hatalom akaratát tükröző szabályozás.

2. táblázat – Table 2

A feltárt konfliktusok összefoglaló táblázata (szerk. KONDOR A.)
Main conflicts identified in the case study areas (ed. by KONDOR, A.)

Konfliktustípus	Konfliktusok száma (db)	Konfliktusok aránya (%)	Illegális magatartásra visszavezethető (db)	Intenzitás (jegyzőkönyvi leltések száma)	Intenzitás aránya (%)
Környezeti és természeti	214	31,2	106	648 482	27,8
Közlekedési	166	24,2	10	639 559	27,8
Településen belüli területi, térrészek körüli, települések közötti	92	13,4	14	315 528	12,4
Társadalmi, gazdasági	72	10,5	53	197 992	7,9
Infrastrukturális	59	8,6	12	212 556	9,3
Közvetlenül a szabályozásból következő	50	7,3	2	216 647	8,7
Intézmények területi vonatkozású ügyei	33	4,8	1	147 647	6,2
Összesen	686	100,0	198	2 378 411	100,0

A települési tapasztalatok azt mutatják, hogy a legsokrétűbb konfliktusok a nagyváros szomszédságában alakulnak ki. A legtöbb problémát Budapesttel határos városokban azonosítottam (Törökbálint 121, Fót 119, Budakalász 85), míg például a Budapesttől távol levő kisvárosban, Martonvásáron csak 12 eset került a felszínre (3. táblázat). A települési adatokat az értelmezés során rendkívül óvatosan kell kezelni, hiszen egyrészt nem minden konfliktus válik közügyé, illetve a jegyzőkönyvek nem egyező formájúak, így az intenzitásadatok torzítanak (mindkét esetre jó példa lehet Dunakeszi). Ezek a számok azonban mégis azt sugallják, hogy a Budapesthez való közelség, ezzel együtt a nagyobb

népsűrűség, környezetterhelés stb. szerepet játszik az ügyek számában. Az egyes konfliktustípusok településeken belüli arányai többé-kevésbé követik az összesített adatokat. 11 településen a környezeti típusú problémák a leggyakoribbak (Martonvásáron és Piliscséven a közlekedési típusú konfliktusok számával holtversenyben elsők), és csak Törökbálinton találtam több közlekedési konfliktust, mint környezetit. Ez arra utal, hogy a feltárt esetek sorrendje Budapest környékének egészére is mértékadó lehet, ebben a Budapesthez való közelségnek nincs olyan kitüntetett szerepe, mint a konfliktusszám esetében.

3. táblázat – Table 3

Konfliktusok száma és intenzitása a vizsgált településeken (szerk. KONDOR A.)
Number and intensity of conflicts in the investigated settlements (ed. by KONDOR, A.)

Település	Feltárt konfliktusok száma (db)	Konfliktusok intenzitása (jegyzőkönyvi leltések száma)
Budakalász	85	96 240
Csomád	21	11 748
Dunakeszi	53	140 857
Fót	119	425 064
Martonvásár	12	12 136
Órbottyán	78	232 460
Piliscsév	18	17 982
Pilisszentkereszt	21	19 359
Pomáz	61	288 990
Sóskút	47	136 135
Tárnok	50	117 132
Törökbálint	121	880 308
Összesen	686	2 378 411

A tartalomelemzés során más, hasonló méretű vagy nagyobb területre kiterjedő kutatásokhoz képest jóval több konfliktust azonosítottam. JANELLE, D. G. (1977) az akkor kb. 250 000 lakosú kanadai Londonra 185, LEY, D.–MERCER, J. (1980) a vizsgálat idején 400 000 lakosú kanadai Vancouverre 98, DRUNK, A. et al. (2011) egy 96 települést magában foglaló, sűrűn lakott észak-svájci mintaterületre 164 esetet rögzítettek. Ennek oka, hogy az általam vizsgált helyi szintű jegyzőkönyvek, egyéb források bővebb és sokrétűbb információkat hordoznak egy-egy településről, mint a területi szintű újságok, másrészt a korábbi munkák csak a helyzeti és a területhasználati ügyeket összesítették, míg nekem a jegyzőkönyvek segítségével lehetőségem nyílt a területileg meghatározó szabályozási konfliktusok feltárására is. Mindemellett az eredmények arra utalnak, hogy Budapest környéke a nyugat-európai és észak-amerikai városrégiókhoz képest több konfliktussal terhelt. Látnunk kell, hogy a környezettel kapcsolatos esetek más konfliktustípusok következményeit is magukba sűrítik, illetve visszavezethetők a Budapest környéki települések sokszor öntörvényű növekedésére, településszerkezeti változásaira, végső soron a szabályozás jellemzőire. Különösen magas, csaknem 30%-os azon ügyek aránya, aminek háttérben szabálykerülő, illegális tevékenység húzódik meg; a 686 azonosított eset közül 198 háttérben valamilyen szabályszegés áll. A legtöbb illegális magatartás (49,5%) a városkörnyék leggyakoribb és

legáltalánosabb konfliktustípusa, a környezeti konfliktusok (pl. illegális hulladéklerakás, csapadékvizek szabálytalan elvezetése, szennyezések stb.) terén mutatható ki.

A konfliktusok értelmezése; hatalmi és jogi tényezők

A Budapest környéki konfliktusok nagyrészt az 1990 utáni szuburbanizációra és a motorizációra vezethetők vissza, de az agglomeráció jelenlegi állapota az ezt megelőző évtizedek lényegében hasonló ütemű népességnövekedésének és az épített környezet folyamatos, de rendezetlen átalakulásának is köszönhető. Többen (STENNING, A. 2005; GRUBBAUER, M. 2012; HIRT, S. 2012; GOLUBCHIKOV, O. et al. 2014) felhívják a figyelmet arra, hogy a poszt-szocialista átalakulás dinamikáját nem lehet egy általános transzformációs modellel magyarázni, az átalakulások hátterében sokszor egyedi sajátosságok húzódnak meg. A kutatások, különösen a személyes interjúk arról győzték meg, hogy Budapest környékén a magántulajdon történelmi hagyatékában, valamint az egyéneknek a joghoz és az állam magántulajdonhoz való viszonyában és szabályozásában olyan sajátos jegyek vannak, amelyek alapvetően meghatározzák nemcsak az agglomeráció településeinek átalakulását, hanem az egész budapesti nagyvárosi térnek a poszt-szocialista nagyvárosok környékéhez nagy vonalakban hasonló, de attól mégis számos ponton különböző egyenlőtlen területi fejlődését is.

Egy amerikai politológus, PLOTKIN, S. 1987-ben írt tanulmányában rámutat arra, hogy a magántulajdon kétféle alapvető jellemzőjének – egyrészt az expanzióra való törekvésnek, másrészt mások kizárásának (exklúziójának) –, valamint az ezen tulajdonságok valamelyikét szándékai szerint előtérbe helyező vagy visszaszorító kapitalista államnak alapvető szerepe van a területhasználati vitákban. Budapest környékének legtöbb területi meghatározottságú helyi konfliktusa esetében kitapintható az államnak a magántulajdon expanzióját előtérbe helyező hozzáállása, ami ugyan a múltban gyökerezik (pl. hétvégi telkek, zártkertek terjedése a Kádár-korszakban; VALUCH T. 2013), de a privatizáció (különösen a földkérpótlás) hatására nagymértékben felerősödött. A magántulajdon expanziós jellegének kidomborítása mellett a kizárási jogokhoz fűződő eszközök államigazgatási garanciáit leépítették, amit a neoliberális állam a társadalomra és a gazdaság szereplőire bízott. Egyesek az expanzió lehetőségének kihasználásával párhuzamosan, saját tőkéjük segítségével képesek érvényt szerezni a tulajdonhoz fűződő exklúziós jogosítványoknak is, míg mások képtelenek erre, így a nemegyszer zárt, magas jövedelműek által lakott szuburbán lakóparkoktól (HEGEDŰS G. – KOVÁCS Z. 2014), illetve a gazdasági szereplőknek helyszínt biztosító ipartelepektől eltekintve a közösség nagy részét nem védik meg magántulajdon fogalmából eredő kizárási jogok, és az állam sem biztosítja ezt számukra. Ők túrni kötelesek a települések szélére, vagy privilegizált, eleve védett, magas státusú helyekre települő tehető rétegek és a gyorsan bővülő agglomerációs gazdaság által kiváltott kedvezőtlen hatásokat, területhasználatokat, vagy a természeti erőforrások aránytalan mértékű felhasználását, az ezekhez való közösségi hozzáférés megtagadását. Budapest környékére is igaz, hogy a kedvezőtlen hatások és az általuk okozott konfliktusok (pl. lezúduló csapadékvizek, forgalomnövekedés, levegőszennyezés, illegális hulladéklerakás stb.) sokszor áttolódnak a védtelenebb lakónegyedekre, vagy csak azokat érintik. Ezeket az önmagukban is területi egyenlőtlenségekhez és konfliktusokhoz vezető folyamatokat fokozza és tovább bonyolítja az a poszt-szocialista országokra, így hazánkra is jellemző jogi kultúra, ami elfogadhatónak tartja a szabályok kijátszását (GALLIGAN, D. J. – KURKCHYAN, M. 2003; SAJÓ A. 2008; GAJDUSCHEK GY. 2015; HUNYADY GY. – BERKICS M. 2016).

A magántulajdon legális vagy illegális terjeszkedésével szemben az állam erőtlen, jól példázza ezt az ellenőrzési és bírságolási gyakorlat teljes eredménytelensége (GAJDUSCHEK

Gy. 2008). Meglátásom szerint mindez nem véletlen, a neoliberális állam szándékosan erősíti a magántulajdon expanziós attitűdjét, teret nyitva a tőke számára. Így válik a területi konfliktus a kapitalizmus szükségszerű velejárójává, a város-vidék peremzóna pedig különböző területhasználati érdekek csataterévé (PACIONE, M. 2013). A kapitalista magántulajdon expanziós és exklúziós oldalának szándékos hatalmi manipulálása, az ebből fakadó anomáliák elburjánzása és a joghoz való hozzáállás gerjeszti a területi egyenlőtlenségeket, növeli a konfliktusos esetek számát. Mindennek alátámasztására számos példa hozható fel a gazdaságfejlesztés és az építésügy területéről. Az ipar esetében az állam számottevő EU-s források híján a költségvetés terhére is támogatja az agglomerációban a zöldmezős iparfejlesztést és a beépítési százalék növelését, kihasználva a korábban sokszor felelőtlen módon beépítésre kijelölt területek agglomerációs törvény általi legitimációját (pl. Dunavarsány, Fót, Gyál, Sóskút esetében). Ezzel párhuzamosan formálissá tették a kontrollt (pl. a környezetvédelmi engedélyezési eljárásokat), és a formalizált engedélyezés segítségével az állam és maguk a gazdasági szereplők is csak papíron tarják be a jogszabályok alapjaként feltüntetett elveket (pl. a termőföld, a vízkincs védelme, az egészséges környezethez való jog stb.). Az építésügy terén az agglomerációban állandó konfliktusforrást jelentenek az illegális építkezések. Ezekkel szemben a közigazgatás sokszor nem kívánt fellépni, az építhetőségi rendszer átszervezésével pedig fizikailag is képtelenné tette magát erre.

A települési szintű interjúk tapasztalatait erősítette meg egy Pomázon található, a kárpótlás során több mint 1400 parcellára osztott terület 82 illegális építési ügyének részletes vizsgálata is. Bár a helyi ügyintézők a legtöbb ügyben lelkiismeretesen eljárást indítottak, a közigazgatási szakaszban jogerőre emelkedett bontási határozatoknak lényegében semmilyen úton nem lehet érvényt szerezni, a bontásra kötelezés és a bírságolás eredménytelen marad a számos kiskapu következtében (utóbbiakról bővebben lásd GAJDUSCHEK GY. 2008). Néhány ügy ugyan bíróság elé került, de itt sem volt garantált az építési szabályoknak (a tilalomnak) való megfelelés. Egyrészt ugyanolyan ténybeli helyzet ellenére is különböző bírók egymással ellentétes döntéseket hoztak az épületek sorsának kérdésében, de még jogerős bírósági bontási határozat esetén is a jogkerülést előtérbe helyező jogi kultúra miatt lényegében csak az illegális építő belátásán múlik, hogy az épületet elbontja-e vagy sem.

A magántulajdon expanziós és exklúziós egyensúlyának felborításával párhuzamosan az állam a saját tulajdonát gyengíti (pl. a mezőgazdasági területek privatizációja), a tulajdonához fűződő jogok gyakorlását folyamatosan leépíti, ami szintén a magántulajdon és az illegális használatok expanziójához és számos konfliktushoz vezet. Mindez különösen érzékenyen érinti a védett területeket (pl. a Budai Tájvédelmi Körzetet). A környezet- és természetvédelmi jogszabályoknak az állam nem tud és nem is akar érvényt szerezni, saját területén nemcsak eltűri, de bátorítja is a természetromboló használatokat (pl. a természetvédelmi törvény tiltása ellenére az erdőtörvény lehetőséget teremt az erdőbe járművel történő behatás számára).

A példákat még hosszan lehetne sorolni, de a fentiek alapján is kijelenthető, hogy a magántulajdonhoz fűződő különböző jogosultságok egyensúlyának megbontásával, az állami tulajdon általános leépítésével a neoliberális állam fontos szerepet játszik az agglomeráció területi egyenlőtlenségeinek növekedésében és a konfliktusok számának erőteljes emelkedésében. Véleményem szerint a posztzocialista átalakulás során kiteljesedő szuburbanizációban óriási szerepet kapott az, hogy a magántulajdon expanziójának az állam nagyobb teret biztosított és biztosít ma is, mint Észak-Amerikában és Nyugat-Európában. Mindezek következménye a nagyszámú konfliktus, amelyek elsősorban a szabályozási háttérből fakadnak és a környezetrombolásban csúcspontnak ki. A neoliberális állam pedig sem a legális, sem az illegális magatartások hatására létrejött problémákat nem tudja és nem is kívánja kezelni.

Összefoglalás

A tanulmányban kvalitatív és kvantitatív módszerekkel azonosítottam a területi vonatkozású helyi konfliktusokat Budapest környékén, részletesen elemezve 12 települést a tartalomelemzés módszerével. Az eredmények azt tükrözik, hogy a városnövekedés, különösen az 1990 után felgyorsult szuburbanizáció következtében Budapest környéke sok és súlyos ellentéttel terhelt terület. A 12 településen feltárt 686 eset csaknem harmada környezeti vonatkozású, ami az urbanizáció természeti környezetre gyakorolt különösen kedvezőtlen hatásaira utal. Bár csak a konfliktusok 7,3%-a volt közvetlenül az országos és a helyi szabályozásból levezethető, minden ügy háttérében nagy szerepe van a szabályozásnak. A Budapest környéki települések ügyeinek vizsgálata nemcsak egy helyzet leírására alkalmas, hanem az esetek száma, intenzitása és jellege utal a szabályozás, így az állam egyenlőtlen területi fejlődésben játszott szerepére is.

A legtöbb probléma háttérében a magántulajdon expanziós jellegének a neoliberais állam által preferált előtérbe kerülése áll, ami elősegíti a lakossági és gazdasági szuburbanizációt, a beépített területek szétterülését. Ugyanakkor a hatalom a „fejlődés” érdekei miatt leépíti az állami tulajdonvédelmi garanciákat, így a városkörnyéki településeken élők egyre több és egyre nagyobb intenzitású zavaró tényezőt, sok esetben illegális magatartást kénytelenek elviselni. Ezt a folyamatot súlyosbítja a jogkerülést preferáló poszt szocialista jogi kultúra is. Mielőtt azonban a magántulajdon expanziója kaotikus viszonyokat eredményezne, a tőkeerős csoportok az állam helyett vagy azzal összefonódva maguk építik vissza exklúziós jogosultságaikat. Történhet ez úgy, hogy körbekerítik és elérhetetlenné teszik a lakóparkokat, üzemeiket és „kitessékelik” innen a konfliktusokat, illetve aránytalanul nagy mennyiségű erőforrást használnak el mások rovására.

A tanulmány végső soron igazolja azt, hogy a neoliberais állam a szabályozáson keresztül elősegíti a tőke előrenyomulását, kiszolgálja a város fizikai szétterülésében érdekelt csoportokat. Nemzetközi viszonylatban mindenképpen egyedinek tekinthetjük az államnak a tulajdon expanziójához, valamint a társadalomnak és magának az államnak a saját szabályaihoz fűződő szerepét, ami polarizál, területi egyenlőtlenségeket gerjeszt és végső soron a természeti környezet pusztulásához vezet.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány alapjául szolgáló kutatást az MTA Posztdoktori Kutatói Programja, valamint az OTKA (K105534) támogatta.

KONDOR ATTILA CSABA
MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest
kondor.attila@csfk.mta.hu

IRODALOM

- BELUSZKY P. 1999: A budapesti agglomeráció kialakulása. – In: BARTA GY. – BELUSZKY P. (szerk.): Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest. pp. 27–68.
BERKOVITS GY. 1976: Világváros határában. Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest. 341 p.
BERRY, D. 1978: Effects of urbanization on agricultural activities. – *Growth and Change* 9. 3. pp. 2–8.

- BLOMLEY, N. 2013: Performing Property, Making the World. – *Canadian Journal of Law and Jurisprudence* 26. 1. pp. 23–48.
- BOULDING, K. 1962: Conflict and defense. – Harper and Row, New York. 349 p.
- BURUZS A. 2015: Fenntartható regionális hulladékgazdálkodási rendszerek értékelése fuzzy kognitív térképpel. – Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem, Audi Hungaria Járműmérnöki Kar, Győr. 174 p.
- CSATÁRI B. (szerk.) 2002: Területi konfliktusok és változásaik a periférián (Tanulmányok a perifériáról). – MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét. 178 p.
- CSEH-SZOMBATHY L. 1995: Konfliktusok az iskolában. – In: VASTAGH Z. (szerk.): Értékatadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában. JPTE, Pécs. 213 p.
- CSURGÓ B. 2013: Vidéken lakni és vidéken élni. – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet – Argumentum Kiadó. 291 p.
- DARLY, S.–TORRE, A. 2013: Conflicts over farm land uses and the dynamics of „agri-urban” localities in the Greater Paris Region; An empirical analysis based on daily regional press and field interviews. – *Land Use Policy* 33. pp. 90–99.
- DEL ROMERO RENAU, L. 2014: Comparative analysis of locational conflicts. The case of Poblats Marítims (Valencia, Spain) and the Sud-Ouest District (Montreal, Canada). – *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* 66. pp. 451–455.
- DÖVÉNYI Z.–KOK, H.–KOVÁCS Z. 1998: A szuburbanizáció, a lokális társadalom és a helyi önkormányzati politika összefüggései a budapesti agglomerációban. – In: ILLÉS S.–TÓTH P. P. (szerk.): Migráció. I. kötet. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest. pp. 229–237.
- DRUNK, A.–GRÉT-REGAMEY, A.–DALANG, TH.–HERSPERGER, A. M. 2011: Defining a typology of peri-urban-land-use conflicts – A case study from Switzerland. – *Landscape and Urban Planning* 101. pp. 149–156.
- EGEDY, T.–FÖLDI, ZS.–BALOGI, A.–KOVÁCS, Z. 2009: Budapest in the eyes of creative foreigners: the view of transnational migrants. – AMIDSt, University of Amsterdam, Amsterdam. 132 p.
- GAJDUSCHEK GY. 2008: Rendnek lenni kellene. Tények és elemzések a közigazgatás ellenőrzési és bírságolási tevékenységéről. – KSzK ROP 3. 1. 1. Programigazgatóság, Budapest. 340 p.
- GAJDUSCHEK GY. 2015: Jogtudat és értékvilág – mint a magyar jogrendszer környezete. – Kézirat. 20 p.
- GALLIGAN, D. J.–KURKCHYAN, M. (szerk.) 2003: Law and informal practices; The post-communist experience. – Oxford University Press, Oxford – New York. 210 p.
- GOLUBCHIKOV, O.–BADYINA, A.–MAKHROVA, A. 2014: The hybrid spatialities of transition; capitalism, legacy and uneven urban economic restructuring. – *Urban Studies* 51. 4. pp. 617–633.
- GOLUBCHIKOV, O.–PHELPS, N. A. 2011: The political economy of place at the post-socialist urban periphery; governing growth on the edge of Moscow. – *Transactions of the Institute of British Geographers* 36. 3. pp. 425–440.
- GRUBBAUER, M. 2012: Toward a more comprehensive notion of urban change; linking post-socialist urbanism and urban theory. – In: GRUBBAUER, M.–KUSIAK, J. (szerk.): Chasing Warsaw; socio-material dynamics of urban change since 1990. Campus Verlag, Frankfurt. pp. 35–60.
- GYURIS F. 2015: Harvey és az egyenlőtlen földrajzi fejlődés; Kritika és néhány gyakorlati megfontolás. – *Földrajzi Közlemények* 139. 2. pp. 108–117.
- HEGEDŰS G.–KOVÁCS Z. 2014: Gated communities as new forms of segregation in post-socialist Budapest. – *Cities* 36. pp. 200–209.
- HIRT, S. 2012: Iron curtains, gates, suburbs and privatization of space in the post-socialist city. – Wiley–Blackwell, Chichester. 254 p.
- HUMPHREYS, J. S.–WALMSLEY, D. J. 1991: Locational conflict in metropolitan areas; Melbourne and Sydney, 1989. – *Australian Geographical Studies* 29. 2. pp. 313–328.
- HUNYADY GY.–BERKICS M. (szerk.) 2016: A jog szociálpszichológiája. – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 434 p.
- JANELLE, D. G.–MILLWARD, H. A. 1976: Locational conflict patterns and urban ecological structure. – *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* 67. 2. pp. 102–113.
- JANELLE, D. G. 1977: Structural dimensions in the geography of locational conflicts. – *Canadian Geographer* 21. 4. pp. 311–328.
- KESERŰ I. 2013: Post-suburban transformation in the functional urban region of Budapest in the context of changing commuting patterns. – PhD Thesis, Szeged. 133 p.
- KOC SIS, J. B. 2015: Patterns of urban development in Budapest after 1989. – *Hungarian Studies* 29. 1–2. pp. 3–20.
- KOVÁCS Z.–SZABÓ B.–SZÉKELY G.–NÉ 2005: A lakáspiaci dinamizmus néhány jellemzője Magyarországon. – *Statisztikai Szemle* 83. 5. pp. 461–479.
- KOVÁCS Z.–EGEDY T.–SZABÓ B. 2015: Az ingázás területi jellemzőinek változása Magyarországon a rendszerváltozás után. – *Területi Statisztika* 55. 3. pp. 233–253.
- LAKE, R. W. 1993: Planners’ alchemy transforming NIMBY to YIMBY; Rethinking NIMBY. – *Journal of the American Planning Association* 59. 1. pp. 87–93.

- LAPPING, M. B.–LEUTWILER, N. L. 1987: Agriculture in conflict; right-to-farm laws and the peri-urban milieu for farming. – In: LOCKERETZ, W. (szerk.): Sustaining agriculture near cities. Soil and Water Conservation Society. pp. 209–218.
- LEY, D.–MERCER, J. 1980: Locational conflict and the politics of consumption. – *Economic Geography* 56. 2. pp. 89–109.
- LISANSKY, J.–CLARK, G. 1987: Farmer-non farmer conflicts in the urban fringe; will right-to-farm help?– In: LOCKERETZ, W. (szerk.): Sustaining agriculture near cities. Soil and Water Conservation Society. pp. 219–230.
- MEYER, W. B.–BROWN, M. 1989: Locational conflict in a nineteenth-century city. – *Political Geography Quarterly* 8. 2. pp. 107–122.
- MUSTERD, S.–JOBSE, R. B.–KRUYTHOFF, H. M. 1991: Residential mobility and urban change in the Randstad. Some (dis)similarities between Amsterdam, Rotterdam and The Hague. – *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment* 6. 2. pp. 101–113.
- NEMES NAGY J. 2009: Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 350 p.
- ONOSE, D. A.–IOJĂ, C. I.–PĂTROESCU, M.–VĂNĂU, G. O.–NIŢĂ, M. R. 2011: Spatial analysis of locational conflicts. Case study: Locational conflicts generated by the expansion of built up surfaces in the northern area of Bucharest, Romania. – *International Conference Virtual City and Territory*, Lisbon, Portugal. pp. 167–171.
- PACIONE, M. 2013: Private profit, public interest and land use planning – A conflict interpretation of residential development pressure in Glasgow’s rural–urban fringe. – *Land Use Policy* 32. pp. 61–77.
- PLOTKIN, S. 1987: Property, policy and politics; towards a theory of urban land-use conflict. – *International Journal of Urban and Regional Research* 11. 3. pp. 382–403.
- PREISICH G. 1968: A budapesti településagglomeráció növekedése és az ebből eredő problémák. – *Demográfia* 12. 2. pp. 201–221.
- SAJÓ A. 2008: Az állam működési zavarainak társadalmi újratermelése. – *Közgazdasági Szemle* 55. 7–8. pp. 690–711.
- SCHIVELY, C. 2007: Understanding the NIMBY and LULU phenomena; reassessing our knowledge base and informing future research. – *Journal of Planning Literature* 21. 3. pp. 255–266.
- SCHUCHMANN J. 2013: Lakóhelyi szuburbanizációs folyamatok a Budapesti agglomerációban. – Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális Tudományi és Közpolitikai Tanszék. Győr. 205 p.
- STANILOV, K.–SÝKORA, L. (szerk.) 2014: Confronting suburbanization. Urban decentralization in post-socialist Central and Eastern Europe. Wiley Blackwell, Chichester. 360 p.
- STENNING, A. 2005: Post-socialism and the changing geographies of the everyday in Poland. – *Transactions of the Institute of British Geographers* 30. 1. pp. 113–127.
- SZABÓ SZ. 2008: Közlekedési eredetű konfliktusok a budapesti agglomerációban. – In: SZABÓ SZ. (szerk.): Közép-magyarországi mozaik. Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok 3. Trefort Kiadó. Budapest. pp. 181–203.
- SZABÓ T.–GAUDER P.–ALBEL É. 2011: Budapest metropolisz strukturális átalakítása. Válasz Faragó László „Településfejlesztés” című vitáira. – *Tér és Társadalom* 25. 1. pp. 119–132.
- SZÁNTÓ R. 2008: Telepítési döntések – telepítési konfliktusok. – Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 180 p.
- TIMÁR J. 2006: Az agglomerálódástól a szuburbanizációig; „tértermelés” a poszt-szocialista Magyarországon. – In: CSAPÓ T.–KOC SIS ZS. (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely. pp. 35–51.
- TIMÁR J. 2010: Van-e poszt-szocialista urbanizáció? Néhány gondolat a magyarországi szuburbanizációról és dzsentifikációról. – In: BARTA GY.–BELUSZKY P.–FÖLDI ZS.–KOVÁCS K. (szerk.): A területi kutatások csomópontjai. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 121–139.
- TORRE, A.–PHAM, V. H.–SIMON, A. 2015: The ex-ante impact of conflict over infrastructure settings on residential property values in Paris’s suburban zones. – *Urban Studies* 52. 13. pp. 2404–2424.
- TÓTH G.–SCHUCHMANN P. 2010: A budapesti agglomeráció területi kiterjedésének vizsgálata. – *Terrületi Statisztika* 50. 13. pp. 510–529.
- VALUCH T. 2013: Magyar hétköznapiak. Fejezetek a mindennapi élet történetéből a második világháborútól az ezredfordulóig. – Napvilág Kiadó, Budapest. 344 p.
- VÁRADI M. M. 1999: „Hová megyünk lakni?” Szuburbanizációs minták és konfliktusok a budapesti agglomeráció budai oldalán. – In: BARTA GY.–BELUSZKY P. (szerk.): Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban. Regionális Kutatási Alapítvány, Budapest. pp. 115–129.
- VÁRADI ZS. 2012: Budapest és agglomerációjának kapcsolata – Kialakító tényezők és területi konfliktusok. – Doktori értekezés. ELTE TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet, Budapest. 150 p.
- VICZIÁN I. 2015: A kisvárosok környezeti állapota. – In: SIKOS T. T. (szerk.): A budapesti agglomeráció nyugati kapuja. Budaörs, Törökbálint, Biatorbágy. pp. 192–203.